

Tuproqlarni muhofaza qilish

**Andijon Davlat Pedagogika Instituti Tabiiy fanlar fakulteti Biologiya
yo‘nalishi 2- bosqich 203- guruh talabasi
Salohiddinova Muhayyo Xayrullo qizi**

Annotasiya : Ushbu maqolada tuproqni muhofaza qilish turlari hosildorlikni oshirish usullari haqida ma’lumotlar keltirilgan. Tuproqni eroziyadan va hosildorlik pasayishining boshqabsabablaridan muhofaza qilishda zonalararo va zonalar bo‘ylab turli-tuman tadbirlari o‘tkaziladi.

Abstract: This article provides information on methods of soil conservation to increase productivity. In order to protect the soil from erosion and other causes of decrease in productivity, various measures are carried out between zones and across zones.

Аннотация: В данной статье представлена информация о методах консервации почвы для повышения продуктивности. Для защиты почвы от эрозии и других причин снижения продуктивности проводятся различные мероприятия между зонами и между зонами.

Kalit so‘zlar : Pestitsit ,geribitsit, zonala, mintaqa , suv eroziyasi .

Key words: Pesticide, herbicide, zone, region, water erosion.

Ключевые слова: Пестицид, гербицид, зона, регион, водная эрозия.

Tuproqni eroziyadan va hosildorlik pasayishining boshqabsabablaridan muhofaza qilishda zonalararo va zonalar bo‘ylab turli-tuman tadbirlari o‘tkaziladi. Zonalararo tadbirlar barcha mintaqalarga taalluqli bo‘lib, ular quyidagi ishlardan iborat bo‘ladi:

1. Almashlab ekishni tashkil qilish, gidrotexnik inshootlarni barpo etish, ihota daraxtzorlarini ko‘paytirish. Bu ishlarni yo‘lga qo‘yish ayniqsa biz yashab turgan arid sharoitda juda muhimdir. Almashlab ekishda bedaning o‘rni ayniqsa muhim bolib, uning miqdori 30 - 35% dan kam bo‘lmasligi kerak. Tuproqni eroziyadan saqlash va o‘simliklarni garmesdan asrash uchun ihotazorlar orasidagi masofani 500 metrdan oshirmaslik ilmiy asoslangan. Bunda ihota daraxtlari 2 - 4 qator qilib o‘tkazilishi kerak. Ihota hosil qiluvchi daraxtlar sifatida qayrag‘och, terak, tol, shumtol, oq akatsiya, gledichiya, zarang, yong‘oq, o‘rik, jiyda daraxtlaridan, shuningdek mayda bargli yow oyi jiyda, sariq akatsiya, amorfa va na‘matakabi

butalardan foydalanish tavsiya etiladi. O‘zbekiston Respublikasi maydonining 64% (28,7 mln. ga) qumli cho‘l egallashini hisobga olsak, ihota daraxtzorlarining shamol eroziyasidan va cho‘ldan esadigan garmseldan saqlashdagi ahamiyati yanada ravshan bo‘ladi. Ammo, shunga qaramay, ihotazorlar respublikadagi sug‘oriladigan yerlarning atigi 2 % tashkil qiladi, xolos.

Sho‘rlanish va botqoqlanish hodisalarini kamaytirish uchun irrigatsiya va melioratsiya ishlarini kompleks holda amalga oshirish zarur. Tuproqning sho‘rini yuvishda zaxkash va tik drenajlardan yetarlicha foydalanish uning sho‘rlanish va botqoqlanishini kamaytiruvchi asosiy omil hisoblanadi.

Tuproqning unumdorligini saqlashda organik va mineral o‘g‘itlar hamda kimyoviy zaharlardan to‘g‘ri foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi. Tuproqning agrokimyoviy holatiga e‘tibor bermasdan unga mineral o‘g‘itlarni kiritish esa tuproqdagi ba‘zi minerallar miqdorining me‘yordan oshib ketishiga va aksincha, boshqalarning yetishmasligiga olib kelishi mumkin. Ko‘pchilik mamlakatlarda ekinlarning hosildorlik darajasi kimyoviy zaharlarning qo‘llanilishiga bog‘liq bo‘lib qolmoqda. Ekinzorlarga pestitsid va gerbitsidlarning kiritilishi ularning hosildorligini keskin oshiradi. Ammo, bu moddalarning me‘yordan ortiq ishlatilishi ekinlar mahsulotini iste‘mol qiluvchi hayvonlar va inson sog‘ligi uchun zararlidir. Rivojlangan mamlakatlarda yetishtiriladigan dehqonchilik mahsulotlariga “ekologik toza” degan maxsus belgining qo‘yilishi bejiz emas. AQSh, Angliya va Fransiyada ekologik toza mahsulotlar fermerlarning kimyoviy zaharlar ishlatilmaydigan alohida maydonlarida yetishtirilgan bo‘lib, ular o‘zining ta‘mi yaxshiligi va narxi balandligi, ya‘ni qadrlanishi, bilan boshqalaridan ajralib turadi.

2. Cho‘l hududlari va o‘tloqlarni o‘simliklar bilan boyitishga qaratilgan ishlarni amalga oshirish, qumlamni zichlashda foydalaniladigan ko‘p yillik o‘tchil o‘simliklarni almashlab ekish.

3. Adirlar va qiyalik yerlar yonbag‘irlarini ko‘ndalangiga ag‘darib haydash (chunki yer nishab tomonga qarab haydalganida suv uni oson yuvib ketadi). Bunday joylarda, ayniqsa o‘simlik kam bo‘lgan hollarda, suv eroziyasi kuchayadi, natijada tuproqning unumdor qatlami yuvilib, ona jins yer yuzasiga chiqib qoladi. eroziya natijasida minglab va millionlab tonna tuproq yuvilib ketadi. O‘rta Osiyoning tog‘ etaklaridagi lyoss jinslari keng tarqalgan adirlarda suv eroziyasi oqibatida yuvilma o‘yiq va jarliklar hosil bo‘lgan joylarni uchratish mumkin.

4. Tog‘ yonbag‘irlarining nishab joylarida ko‘p yillik o‘tchil o‘simliklarni ekib, tuproqni suv yuvishidan saqlovchi bufer polosalar yaratish.

5. Tog‘ yonbag‘irlarida, relyefi notekis va qumli joylarda daraxt va butalar ekib, o‘rmonlar barpo qilish.

6. Cho‘l yaylovlari va tog‘ yonbag‘irlarida chorva mollari boqilishini tartibga solish. Buning uchun yaylovlarni kartalarga.

Zonalar bo‘ylab o‘tkaziladigan tadbirlar agrotexnik, o‘rmon-meliorativ, gidrotexnik va tashkiliy xo‘jalik ishlarini bajarish bilan amalga oshiriladi.

1. Agrotexnik tadbirlar xilma-xil bo‘lib, ularga quyidagilarni kiritish mumkin:

Φ adirlar yonbag‘irini ko‘ndalang haydash;

Φ- tuproq suvni ko‘proq singdirishi uchun yemi chuqur haydash;

Φ o‘tchil o‘simlik chimlarini saqlab qolish uchun yemi tuproq uyilmasiz haydash;

Φ- suv eroziyasiga qarshi yerlarni tasmalar bo‘ylab tor va chuqur tirqishlar hosil qilib haydash. Bunda moliyaviy sarfxarajatlar kam bo‘ladi, suv esa tuproq tirqishlariga oson singib ketadi;

Φ- ortiqcha suvlarni oqizib yuborish uchun ariqchalar qazish;

Φ tekislikdagi yerlarni shamol eroziyasiga qarshi polosalar bo‘ylab haydash. Bunda polosalar shamol yo‘nalishiga ko‘ndalang bo‘lishi va ular orasi sharoitga qarab 1-100 m gacha bo‘lishi talab etiladi.

2. O‘rmon-meliorativ ishlariga ihotazorlar barpo qilish kiradi.

3. Gidrotexnik ishlarga suv tuproqni yuvib, jarliklar va o‘pirilmalar hosil qilmasligi uchun sel oqimlarining yo‘llarini aniqlab, o‘sha yo‘lda ariq va selxonalar qazish kiradi.

4. Tashkiliy-xo‘jalik ishlariga eroziyaga qarshi qo‘llaniladigan tadbirlarni ishlab chiqish va ularni amalga oshirishni ta‘minlash kiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1 . Ekologiya Sattorova Z.M

2. Ekologiya , biosfera va tabiatni muhofaza qilish Ergashev . A

3 . Ekologiya A. Rafiqov , Q. Abirqulov

